

Рейтинговий звіт CHNV-001-004 про оновлення кредитного рейтингу

Об'єкт рейтингування:	м. Чернігів
Тип рейтингу:	довгостроковий кредитний рейтинг за Національною рейтинговою шкалою
Рейтингова дія:	оновлення
Дата визначення:	18.04.2017 р.
Дата оновлення:	30.06.2020 р.
Рівень кредитного рейтингу:	uaA
Прогноз:	стабільний
Рівень інвестиційної привабливості	uaINV4 (високий рівень)
Рейтингова дія:	оновлення
Дата визначення:	18.04.2017 р.
Дата оновлення:	30.06.2020 р.

Наданий в результаті рейтингового аналізу кредитний рейтинг визначено за Національною рейтинговою шкалою, на що вказують літери **ua** у позначці кредитного рейтингу. Національна рейтингова шкала дозволяє виміряти розподіл кредитного ризику в економіці України без урахування суверенного ризику та призначена для використання емітентами цінних паперів, позичальниками, фінансовими установами, посередниками та інвесторами на фінансовому ринку України.

Висновок рейтингового агентства щодо рівня кредитного рейтингу

Кредитний рейтинг ґрунтується на результатах аналізу економічних та фінансових показників за 2019 рік та очікуваних показників на 2020 рік, даних щодо демографічної ситуації, стану ринку праці, інформації відносно боргових зобов'язань міста, наявної в розпорядженні комунальної власності та перспективних планів на майбутнє.

Кредитний рейтинг ґрунтується на інформації, що надана Чернігівською міською радою, а також на іншій інформації, що є у розпорядженні рейтингового агентства та вважається надійною. Рівень кредитного рейтингу залежить від якості, однорідності та повноти інформації, що є у розпорядженні рейтингового агентства.

Історія кредитного рейтингу

Дата	18.04.2017	12.12.2017	11.06.2019	01.11.2019	30.06.2020
Рівень рейтингу	uaBBB	–	uaBBB+	uaBBB+	uaA
Прогноз	стабільний	–	стабільний	стабільний	стабільний
Рейтингова дія	визначення	призупинення	підвищення	підтвердження	підвищення

Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом **uaA** характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності чутливий до впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов.

Стабільний прогноз вказує на відсутність на поточний момент передумов для зміни рейтингу протягом року.

Висновок рейтингового агентства щодо рівня інвестиційної привабливості

Рейтинг інвестиційної привабливості м. Чернігова ґрунтується на результатах аналізу інвестиційного потенціалу міста та інвестиційного ризику, який пов'язаний з інвестиційною діяльністю на території міста без урахування внутрішніх ризиків, спільних для усіх об'єктів рейтингування на території України.

Рейтинг ґрунтується на інформації, що надана самим об'єктом рейтингової оцінки, а також на іншій інформації, що є у розпорядженні рейтингового агентства та вважається надійною.

Історія рейтингу

Дата	18.04.2017	12.12.2017	11.06.2019	30.06.2020
Рівень рейтингу	uaINV4-	-	uaINV4	uaINV4
Рейтингова дія	визначення	призупинення	підвищення	підтвердження

Об'єкт аналізу з рівнем uaINV4 характеризується високим рівнем привабливості для здійснення інвестицій порівняно з іншими об'єктами рейтингування.

Довідково: За шкалою рівнів інвестиційної привабливості

uaINV5	Об'єкт аналізу характеризується найвищим рівнем привабливості для здійснення інвестицій порівняно з іншими об'єктами рейтингування.
uaINV4	Об'єкт аналізу характеризується високим рівнем привабливості для здійснення інвестицій порівняно з іншими об'єктами рейтингування.
uaINV3	Об'єкт аналізу характеризується привабливістю для здійснення інвестицій на рівні вище середнього порівняно з іншими об'єктами рейтингування.
uaINV2	Об'єкт аналізу характеризується середнім рівнем привабливості для здійснення інвестицій порівняно з іншими об'єктами рейтингування.
uaINV1	Об'єкт аналізу характеризується низьким рівнем привабливості для здійснення інвестицій порівняно з іншими об'єктами рейтингування.

Рівень кредитного рейтингу м. Чернігова підтримується:

- збереженням позитивної динаміки зростання доходної частини бюджету міста (без урахування трансфертів) протягом 2015-2019 рр.;
- покращенням рівня бюджетної забезпеченості міста: співвідношення обсягу доходів бюджету міста в розрахунку на одного мешканця до середнього показника по місцевих бюджетах у цілому (без урахування трансфертів) за результатами виконання бюджету у 2019 році становило 94,3% та перевищувало показники окремих міст України з аналогічним адміністративно-територіальним статусом та співставною кількістю населення;
- диверсифікацією господарського комплексу міста за видами економічної діяльності та низьким рівнем концентрації надходжень до бюджету за основними платниками податків та інших обов'язкових платежів;
- помірною чутливістю господарського комплексу та бюджету міста до економічних ризиків.

Рівень кредитного рейтингу м. Чернігова обмежується:

- нижчим (на 22,4% у 2019 році) за середній по країні рівнем середньомісячної заробітної плати за умов залежності доходної частини бюджету міста від надходжень податку з доходів фізичних осіб (питома вага цього джерела в доходах загального фонду бюджету міста без урахування трансфертів за результатами 2019 року становила 58,1%);
- високою потребою в залученні додаткового фінансування, в тому числі на відновлення об'єктів міської інфраструктури та житлово-комунального господарства;
- погіршенням макроекономічної ситуації внаслідок обмеження економічної діяльності через запровадження карантину для запобігання поширення коронавірусного захворювання COVID-19 та впливом негативних чинників на фінансовий ринок, економіку країни в цілому та соціально-економічний розвиток окремих громад, стан державних та місцевих фінансів.

Резюме

Загальна інформація про місто

Чернігів – місто обласного значення, адміністративний центр Чернігівської області, важливий економічний, транспортний, фінансовий та культурний центр на території Північної України. Територія міста, що розташовано на правому березі річки Десна, охоплює 7 856,3 га. Протягом 2019 року межі міста не переглядалися.

Основні показники

Основні показники соціально-економічного розвитку та фінансового стану м. Чернігова

Назва показника	2015	2016	2017	2018	2019	Темп росту за ост. період, %
Чисельність наявного населення, тис. осіб (станом на кінець звітного періоду), тис. осіб	294,1	291,6	289,4	288,3	286,9	99,5
Середньооблікова чисельність штатних працівників, тис. осіб	73,4	75,3	72,1*	74,1*	72,8*	98,2
Середньомісячна заробітна плата, грн.	3 298,0	3 996,0	5 576,8*	6 885,2*	8 146,0*	118,3
Заборгованість з виплати заробітної плати (станом на кінець звітного періоду), млн. грн.	14,3	8,8	7,1	11,7	7,4	63,2
Обсяг реалізації продукції у відпускних цінах, млн. грн.	8 020,5	9 433,6	11 338,4	13 198,0	14 339,7	108,7
Введено в експлуатацію житла, тис. кв. м	77,1	61,9	79,6	49,4	85,7	173,5
Доходи бюджету, млн. грн.	1 721,2	2 332,4	3 237,8	4 667,2	3 883,6	83,2
Видатки бюджету та кредитування, млн. грн.	1 646,9	2 179,7	3 343,7	4 834,9	3 886,5	80,4
Прямий борг (без врахування середньострокових позик з Єдиного казначейського рахунку), млн. грн.	1,9	1,0	0,0	9,0	6,6	73,5

* розраховано агентством «Кредит-Рейтинг» на підставі показників Головного управління статистики у Чернігівській області, що надаються окремо за кожний квартал, починаючи з січня 2017 року

Соціальна сфера та економіка міста

За чисельністю населення (286,9 тис. осіб станом на 01.01.2020 р.) Чернігів належить до середніх міст України. Протягом тривалого часу у місті зберігалася негативна тенденція щодо скорочення чисельності наявного населення переважно за рахунок природного скорочення. При цьому міграційні процеси не мають сталої динаміки – в окремі періоди, включаючи 2019 рік, сальдо механічного приросту мало позитивне значення. Зважаючи на структуру економіки Чернігова, ринок праці міста достатньо диверсифікований як за видами економічної діяльності, так і за основними роботодавцями. Розвиток ринку праці міста Чернігів упродовж 2019 року характеризувався зменшенням на 1,8% середньооблікової чисельності зайнятих на підприємствах основного кола статистичної звітності, проте рівень зайнятості населення в місті залишався високим. Слід зауважити, що трудові ресурси міста є достатньо мобільними, чисельність мешканців міста, зайнятих у малому та середньому бізнесі, зростала. Слід зазначити, що з другої половини березня 2020 року в Україні було запроваджено карантин з метою запобігання поширенню коронавірусу, що мало наслідком обмеження на роботу підприємств торгівлі, транспорту та сектору

послуг. Запровадження карантину мало помірний вплив на показники ринку робочої сили та доходів населення у I кварталі 2020 року, але очікується різке погіршення за результатами II кварталу 2020 року.

Темпи зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників м. Чернігова протягом 2015-2019 рр. були високими та в окремі періоди (у 2015 та 2017 роках) перевищували аналогічні показники по країні. За результатами 2019 року рівень оплати праці збільшився на 18,3%, тоді як по країні приріст становив 18,4% до відповідного показника 2018 року. Розмір середньомісячної заробітної плати штатних працівників у м. Чернігові за розрахунками рейтингового агентства становив 8 146 грн., що на 22,4% нижче середнього значення по країні (у 2018 році – нижче на 22,3%). Зростання рівня номінальної заробітної плати та збереження високого рівня зайнятості позитивно впливало на динаміку надходжень податку на доходи фізичних осіб, обсяг якого у 2019 році збільшився на 21,7% до відповідного показника 2018 року/

Протягом 2019 року обсяг боргу за виплатою заробітної плати працівникам міста зменшився з 11,7 млн. грн. станом на 01.01.2019 р. до 7,4 млн. грн. станом на 01.07.2019 р. Співвідношення обсягу боргу до середньомісячного фонду оплати праці становило 1,2%, що відповідає низькому рівню заборгованості.

Економічний потенціал Чернігова характеризується багатогалузевою промисловістю, розвиненою комунальною та транспортною інфраструктурою. Місто має мережу ринкової інфраструктури, фінансових установ, закладів освіти, охорони здоров'я та культури. Рівень диверсифікації міської економіки за видами економічної діяльності достатній, залежність господарського комплексу та бюджету міста від діяльності окремих провідних підприємств чи груп компаній, або підприємств однієї галузі не висока. Найбільшу питому вагу за обсягами сплати обов'язкових платежів до загального фонду бюджету міста у 2019 році мали підприємства промисловості (в тому числі ті, що надають комунальні послуги), заклади освіти, установи державного управління та оборони, підприємства транспорту, торгівлі. Надходження кожного з основних платників не перевищують 2% доходної частини загального фонду бюджету міста.

Рівень соціально-економічного розвитку та інвестиційний потенціал міста Чернігів, як і в попередніх періодах, були достатні. Протягом 2019 року динаміка більшості показників, що характеризують стан міської економіки та рівень ділової активності, була позитивною. У поточному році на соціальний та економічний розвиток міста значною мірою впливають несприятливі макроекономічні умови внаслідок обмеження економічної діяльності через запровадження карантину, що позначається також на динаміці доходної частини бюджету громади та чинить тиск на видаткову частину внаслідок необхідності збільшення фінансування окремих галузей та антикризових заходів.

Промисловість займає важливе місце у місцевій економіці як з точки зору формування та розвитку ринку праці, так і наповнення бюджетів усіх рівнів шляхом сплати податкових платежів. Провідними галузями промислового комплексу міста є харчова промисловість, машинобудування, текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів, виробництво гумових і пластмасових виробів, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Чутливість

промислового комплексу міста Чернігів до негативних загальнодержавних факторів є суттєвою. Протягом 2019 року вплив негативних економічних чинників на результати діяльності основних підприємств промислового комплексу м. Чернігова та, відповідно, обсяги надходжень податків та зборів до міського бюджету був помірним.

У 2019 році обсяги реалізованої підприємствами міста Чернігова промислової продукції зростали. За цей період промисловими підприємствами міста («основне коло») було реалізовано продукції на суму понад 14,3 млрд. грн., що на 8,7% більше, ніж за аналогічний показник попереднього року в фактичних цінах. Середній обсяг реалізації промислової продукції у розрахунку на 1 мешканця, у порівнянні з відповідним показником по Україні, становив 84,4%, проте перевищував показник області на 31,1% (на 27,9% у 2018 році).

Інвестиційна активність на території міста Чернігів визначається підприємствами промислового комплексу, торгівлі та місцевою владою. У 2019 році в місті було продовжено реалізацію проектів за участю міської влади, в тому числі спільних проектів з міжнародними фінансовими організаціями. Як і в попередніх періодах, динаміка розвитку будівельної галузі в місті протягом минулого року була позитивною. Обсяги введеного в експлуатацію житла в аналізованому періоді зросли в 1,7 рази та у розрахунку на 1 000 осіб перевищили аналогічний показник по країні в цілому на 13,5%.

Комунальна власність та комунальне господарство

Житлово-комунальному господарству м. Чернігова, як і для переважної більшості міст України, притаманний високий рівень зношеності основних засобів (зокрема, житлового фонду), об'єктів інженерної та транспортної інфраструктури міста. Міська влада щороку виділяє кошти на фінансування заходів на розвиток житлово-комунального господарства та міської інфраструктури, а також приділяє особливу увагу інвестиційним програмам, у тому числі з міжнародними фінансовими організаціями.

2019 року рівень покриття тарифами послуг з управління багатоквартирними будинками був високим, а послуг з опалення та гарячого водопостачання, водопостачання та водовідведення, а також вивезення та знешкодження ТПВ – нижчим за 100%, відшкодування заборгованості з різниці у тарифах на послуги підприємств житлово-комунального господарства не проводилось. Протягом 2019 року рівень проплати населення за окремими видами послуг був нижчим за 100%, але в цілому залишався високим у порівнянні з середніми показниками багатьох міст країни. Загальний обсяг заборгованості населення за житлово-комунальні послуги (без урахування послуг із постачання електричної енергії та газопостачання) у розрахунку на 1 мешканця становив 1 040,3 грн., що, враховуючи динаміку зростання вартості енергоносіїв протягом останніх трьох років, відповідало високому рівню боргу.

Чернігівська міська рада від імені та в інтересах територіальної громади відповідно до чинного законодавства наділена повноваженнями щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності. У власності територіальної громади м. Чернігова перебуває значна кількість об'єктів, у тому числі таких, що

становлять комерційний інтерес. Протягом 2019 року міська влада здійснювала приватизацію об'єктів, які належать до комунальної власності територіальної громади та продаж земельних ділянок несільськогосподарського призначення. Надходження від оренди землі та комунального майна, як і раніше, залишаються також важливими джерелами надходжень загального фонду. Загалом, за результатами 2019 року питома вага надходжень від операцій з майном та землею комунальної власності (продаж та оренда) у структурі доходної частини бюджету міста без урахування трансфертів зменшилась та становила 9% (10,4% у 2018 році).

Бюджет міста

Бюджет м. Чернігова – бюджет місцевого самоврядування. Чернігів є містом обласного значення з районним поділом, зведений бюджет міста включає міський бюджет та бюджети 2-х районів в місті. Організація бюджетного процесу в місті здійснюється відповідно до Конституції України, Бюджетного кодексу України, Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік та інших законодавчих актів. У місті Чернігів забезпечується висока ефективність фінансової політики, дотримуються норми чинного законодавства у цій сфері, забезпечується оперативність прийняття та реалізації управлінських рішень.

За доходами та видатками запроваджено казначейське обслуговування бюджету м. Чернігова. У 2017-2019 рр. обслуговування коштів міського бюджету в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків не здійснювалось.

Доходи бюджету м. Чернігова формуються за рахунок податкових надходжень, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та трансфертів. Динаміка доходної частини бюджету міста Чернігова (без урахування трансфертів) у 2013-2019 рр., була позитивною. Рівень бюджетної забезпеченості, починаючи з 2015 року, завдяки позитивним наслідкам бюджетної реформи, суттєво покращився та перебував на достатньому рівні. Співвідношення обсягу доходів бюджету міста в розрахунку на одного мешканця до середнього показника по місцевих бюджетах у цілому (без урахування трансфертів) за результатами виконання бюджету у 2019 році зросло та становило 94,3% (92,6% у 2018 році) та перевищувало показники окремих міст України із аналогічним адміністративно-територіальним статусом та співставною кількістю населення.

Протягом усього аналізованого періоду для бюджету міста Чернігова характерним є низький рівень галузевої концентрації джерел наповнення доходної частини загального фонду, відсутня суттєва залежність місцевих фінансів від результатів діяльності окремих підприємств, а чутливість доходної частини бюджету міста до економічних ризиків є помірною. Рівень самостійності бюджету залишався високим, залежність від базової дотації відсутня. Зважаючи на те, що в попередньому бюджетному періоді по м. Чернігову обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб у розрахунку на 1 мешканця перевищував середній показник по країні, з бюджету міста у поточному році заплановано перерахувати 21,3 млн. грн. реверсної дотації (на 4,3% більше, ніж було перераховано в 2019 році).

Бюджет м. Чернігова за результатами виконання в 2019 року, як і в попередньому бюджетному періоді, мав позитивне сальдо операційного балансу за загальним фондом (674,4 млн. грн.), за спеціальним фондом обсяг операційних доходів перевищив обсяг операційних видатків на 34,7 млн. грн. Бюджет міста за підсумками 2019 року виконано з дефіцитом обсягом 5,1 млн. грн., у тому числі дефіцит спеціального фонду склав 669,8 млн. грн., загальний фонд виконано з профіцитом обсягом 664,7 млн. грн. Джерелом покриття дефіциту спеціального фонду були кошти, що передаються із загального фонду до бюджету розвитку, та запозичення (кредит від НЕФКО).

Ліквідність бюджету міста за результатами 2014-2018 рр., перебувала на достатньому рівні та в окремі періоди на високому рівні. У 2019 році показники ліквідності бюджету міста перебували на достатньому рівні за загальним фондом та високому рівні за спеціальним фондом. Зважаючи на достатні показники ліквідності, до бюджету міста не залучалися короткотермінові позички з єдиного казначейського рахунку на покриття тимчасових касових розривів за загальним фондом.

Обсяг доходної частини бюджету міста Чернігова за результатами 2019 року становив 3 883,6 млн. грн. (на 16,8% менше, ніж у 2018 році). Зменшення обсягів доходної частини бюджету міста було зумовлено уповільненням динаміки надходжень трансфертів з інших бюджетів. При цьому приріст обсягу власних доходів бюджету міста (без урахування міжбюджетних трансфертів) становив 16,2%. У 2019 році обсяги надходжень за переважною більшістю джерел наповнення бюджету міста (без урахування трансфертів) зростали, але рівень виконання річного плану був невисоким внаслідок недовиконання плану за доходами загального фонду. Уточнений річний план на 2019 рік за доходами в цілому було виконано на 93,5%, у тому числі відповідні планові показники доходної частини загального фонду бюджету міста виконані на 93%, спеціального фонду – на 112,6%.

Обсяг видаткової частини бюджету міста Чернігова за результатами 2019 року становив 3 886,5 млн. грн., обсяг видатків без урахування трансфертів іншим бюджетам – 3 207,3 тис. грн., що на 12,4% менше за відповідний показник попереднього бюджетного періоду. Рівень виконання бюджету за переважною більшістю напрямів, що фінансувалися з місцевого бюджету прийнятний, але за окремими основними напрямками обсяг видатків суттєво скоротився. Зокрема це стосується соціального захисту і соціальної допомоги та охорони здоров'я: обсяги видатків за зазначеними галузями значною мірою залежать від надходжень трансфертів. Натомість видатки за галузями «Житлово-комунальне господарство» та «Будівництво» у 2019 році, як і в попередньому бюджетному періоді, зростали високими темпами, що було зумовлено реалізацією владою міста інвестиційних проектів.

Основним напрямом видатків бюджету залишається фінансування установ бюджетної сфери (освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення, культури і мистецтва, фізичної культури і спорту), органів місцевого самоврядування, а також житлово-комунального господарства, будівництва, транспорту та інших програм та заходів, пов'язаних з економічною діяльністю. Питома вага капітальних видатків у видатковій частині бюджету міста у 2019 року зросла, порівняно з 2018 роком, до 19% та перебувала на помірному рівні.

Протягом 2019 року з бюджету міста фінансувались видатки на обслуговування прямого боргу Чернігівської міської ради та здійснювались витрати на його погашення. Обслуговування та погашення боргових зобов'язань міської ради проводилось відповідно до укладених угод. Питома вага видатків на оплату відсотків за запозиченнями, здійсненими до бюджету розвитку, у видатках загального фонду бюджету міста була низькою.

Міський бюджет м. Чернігова на 2020 рік було затверджено 28.11.2019 р. Доходну частину затверджено у обсязі 2 701,8 млн. грн., видаткову – в обсязі 2 695,2 млн. грн. Протягом поточного року до показників міського бюджету неодноразово вносились зміни. З урахуванням змін, внесених у січні-березні поточного року, обсяг доходів міського бюджету було збільшено до 2 727,2 тис. грн., видатків – до 2 778,7 тис. грн. Міський бюджет м. Чернігова на 2020 рік затверджено (з урахуванням змін, внесених у I кварталі 2020 року) з профіцитом загального фонду обсягом 522,7 млн. грн. (напрямок використання – передача коштів до бюджету розвитку), та дефіцитом обсягом 37 млн. грн., джерелом покриття якого є залишки бюджетних коштів. Спеціальний фонд бюджету міста затверджено з дефіцитом у сумі 543,9 млн. грн., джерелом покриття якого є кошти, що передаються із загального фонду та залишки бюджетних коштів, та профіцитом обсягом 3,76 млн. грн. (напрямок використання – часткове погашення кредиту від НЕФКО).

Основними джерелами доходної частини міського бюджету м. Чернігова у 2020 році є податок та збір на доходи фізичних осіб, податок на майно (в тому числі орендна плата за землю та земельний податок з юридичних та фізичних осіб), єдиний та акцизний податки, а також трансферти. Податкові надходження міського бюджету було затверджено (з урахуванням змін) в обсязі на 20% більше від фактичних відповідних показників у 2019 році. Такий приріст планувалося забезпечити передусім за рахунок збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб (на 30,7% до фактичного показника надходжень податку у 2019 році). Слід зауважити, що в I кварталі 2020 року до міського бюджету м. Чернігова надійшло на 16,8% більше податку на доходи фізичних осіб, ніж у I кварталі 2019 року.

Починаючи з II кварталу 2020 року на рівень виконання плану як за доходами, так і видатками, значною мірою впливатимуть наслідки запровадження в Україні карантинних заходів через поширення коронавірусного захворювання COVID-19, що діють з 16 березня 2020 року. У I кварталі 2020 року вплив зазначених негативних чинників на динаміку основних джерел доходної частини міського бюджету був помірним: доходна частина без урахування трансфертів зросла на 20,2%.

Боргові зобов'язання міста

Боргова політика Чернігівської міської влади визначається потребою у залученні додаткового фінансування для реалізації проектів з відновлення міської інфраструктури та впровадження енергозберігаючих заходів. У 2019 році, як і в попередніх періодах, місто зберігало низький рівень прямого боргу. Зобов'язання за запозиченнями, залученими міською радою, виконуються відповідно до укладених угод у повному обсязі. Станом на 01.01.2020 р. прямі боргові зобов'язання міста склалися із заборгованості за середньостроковими позичками, залученими з єдиного

казначейського рахунку у попередніх бюджетних періодах та залишком за кредитом, залученим від НЕФКО у 2018 році (6 584,6 тис. грн.). Пряме боргове навантаження станом на 01.01.2020 р. перебувало на низькому рівні та становило 0,3% фактично виконаного у 2019 році обсягу доходної частини бюджету міста без урахування трансфертів.

Обсяг гарантованого боргу Чернігівської міської ради (за кредитами, залученими комунальними підприємствами від міжнародних фінансових організацій) станом на 01.01.2020 р. становив 14,15 млн. дол. США, або 341,95 млн. грн. за офіційним курсом НБУ на дату складання звітності. Зважаючи на нестабільну ситуацію на валютному ринку країни чутливість бюджету міста до валютних ризиків через значний обсяг місцевих гарантій, який надано або планується надати за кредитами міжнародних фінансових організацій, номінованих в іноземній валюті, є суттєвою. Частково зменшують ризики довгостроковий період погашення основної суми боргу за кредитними угодами та відсутність пікових навантажень. Співвідношення обсягу консолідованого боргу до фактично виконаного у 2019 році обсягу доходної частини бюджету міста (без урахування трансфертів) становило 18% та відповідало низькому рівню.

Чернігівська міська рада має наміри й надалі залучати кошти світових фінансових організацій для реалізації спільних проектів у сфері комунального господарства.

Інвестиційна привабливість

Рейтингове агентство визначає рівень інвестиційної привабливості шляхом аналізу складових, що відображають умови, в яких відбувається діяльність інвесторів, а саме: інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику. Місто Чернігів – середнє за чисельністю населення місто в Україні. Рівень інвестиційної привабливості міста Чернігова визначається його економіко-географічним положенням, значним туристичним та промислово-економічним потенціалом, розвинутою транспортною, комунальною та соціальною інфраструктурою, наявністю необхідної інфраструктури для розвитку підприємництва та сприятливим бізнес-середовищем, нижчими за середні по країні рівнями економічного та політичного ризику, задовільним станом місцевих фінансів.

Основні ключові фактори визначення рівня інвестиційної привабливості м. Чернігова

Місто Чернігів	Рівень оцінки
Географічне розташування	вища за середню привабливість
Природні ресурси, екологічний стан	висока привабливість
Транспортна інфраструктура (доступність до транспортних шляхів, стан транспортної інфраструктури міста)	вища за середню привабливість
Ринок трудових ресурсів (кількість працездатного населення, кадровий потенціал, рівень оплати праці)	вищий за середній рівень розвитку
Соціальна та інженерна інфраструктура	вищий за середній рівень розвитку
Рівень економічної активності в місті (крупний, середній, малий бізнес, роздрібний товарообіг)	вищий за середній рівень
Активність регіональної влади (сприяння/підтримка інвестиційної діяльності, інформаційна прозорість та відкритість для інвесторів)	висока привабливість
Економічний ризик	нижчий за середній рівень ризику
Політичний ризик	нижчий за середній рівень ризику

Нижче наведена характеристика основних факторів, які впливають на прийняття інвестиційних рішень та визначають якість середовища, в якому діють суб'єкти інвестування.

Географічне розташування. Місто Чернігів є адміністративним, економічним і культурним центром, а також важливим транспортним вузлом Чернігівської області. За площею місто є середнім за обсягом, у порівнянні з іншими містами обласного значення України (78,56 кв. км). Рейтингове агентство оцінює розташування Чернігова як зручне, оскільки місто наближено до столиці та інших центрів економічної активності: Чернігів розташований в 149 км (автомобільний шлях) від міста Києва, в 271 км від м. Житомира, в 350 км від м. Суми. Потенціал розвитку підтримується наявними ресурсами землі для розширення виробництва та ведення бізнесу.

Природні ресурси, екологічний стан. Сучасний стан навколишнього природного середовища у м. Чернігові можна охарактеризувати як гарний. У порівнянні з іншими регіонами України Чернігівська область не відзначається високим промисловим потенціалом. Відповідно, місто Чернігів розташовано у регіоні зі значно меншим, ніж у промислових областях рівнем забруднення атмосферного повітря. Якість води в річках області в цілому також вважається задовільною. Значну частину міста займають сквери та парки, в тому числі: пам'ятка садово-паркового мистецтва Ялівщина (площа становить 83 га), Центральний парк культури і відпочинку, пам'ятка садово-паркового мистецтва Болдині гори.

Ринок трудових ресурсів. Ринок праці міста достатньо забезпечений трудовими ресурсами. Освітні заклади Чернігова готують фахівців для різних секторів економічної діяльності з достатнім рівнем професійної підготовки для майбутнього працевлаштування. Питома вага середньооблікової кількості штатних працівників у загальній кількості населення перевищує загальнодержавний показник, при цьому рівень заробітної плати є нижчим за середні показники по країні. Значна частина мешканців є досить мобільною та зайнята у малому та середньому бізнесі. Як і раніше, у місті є незадіяні трудові ресурси, які можуть бути залучені інвесторами для

розширення економічної діяльності: рівень навантаження на одну вакантну посаду станом на початок 2020 року складав 3,3 особи.

Транспортна інфраструктура. Місто розташовано на правому березі річки Десна, є транспортним вузлом державного та регіонального значення. На території міста діють 2 залізничні станції, річковий порт, автовокзал, система громадського транспорту (мережа автобусних та тролейбусних маршрутів).

Соціальна та інженерна інфраструктура. Місто має необхідну інфраструктуру для функціонування підприємств різних видів економічної діяльності. Розгалужене житлово-комунальне господарство забезпечує надання комунальних послуг різним групам споживачів. У місті функціонує система громадського транспорту. Міська влада щорічно виділяє кошти на відновлення міської інфраструктури за рахунок місцевого бюджету та має успішний досвід реалізації інвестиційних проектів у цій сфері, в тому числі проектів, спільних з міжнародними фінансовими організаціями. Рівень розвитку соціальної інфраструктури в місті достатній: на території міста діє широка мережа установ сфери освіти, охорони здоров'я, підприємств роздрібної торгівлі та сфери побуту.

Рівень економічної активності у місті. Місто характеризується багатогалузевою спеціалізацією промисловості, завдяки чому забезпечується відносна стійкість до коливань у економічній ситуації в країні. Місто розвиває традиційні для себе галузі переробної промисловості (харчова промисловість, машинобудування, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції, текстильна та деревообробна промисловість), транспорт і торгівлю. На території міста функціонує мережа установ фінансової сфери, у тому числі банків та їх філій, фінансових та страхових компаній, інших компаній, що здійснюють свою діяльність у сфері надання фінансових послуг та грошового посередництва, що покращує умови функціонування існуючих підприємств та започаткування нового бізнесу. Також в місті сформовано достатній ступінь розвитку сфери торгівлі. Загалом за результатами 2017-2019 рр. динаміка більшості показників, що характеризують стан міської економіки та рівень ділової активності, була позитивною. При цьому динаміка економічного розвитку протягом поточного року буде суттєво залежати від епідеміологічної ситуації та відновлення темпів економічного зростання у регіоні та країні в цілому.

Активність міської влади та підтримка інвестиційних проектів. Рейтингове агентство вважає, що ступінь інформаційної прозорості діяльності міської влади достатній. Доступність інформації, що становить інтерес для підприємців, забезпечується шляхом розміщення її на офіційному сайті Чернігівської міської ради <http://www.chernihivinvest.com/>, а також порталі надання адміністративних послуг міста Чернігів. Щорічно рішенням міської ради затверджуються переліки об'єктів комунальної власності територіальної громади м. Чернігова, які підлягають приватизації. Перелік вільних приміщень, які пропонуються для передачі в оренду розміщується на сайті Чернігівської міської ради (<http://www.chernigiv-rada.gov.ua/>) в розділі «Про місто», підрозділ «Комунальна власність».

Чернігівська міська рада створює умови для залучення коштів інвесторів та створення нових підприємств. Бізнес-середовище є сприятливим, міська влада забезпечує необхідну підтримку розвитку підприємництва, в тому числі шляхом надання суб'єктам підприємницької діяльності пільг по сплаті земельних платежів за

відсутності податкового боргу. Міською радою було запроваджено компенсаторні механізми для соціально-відповідального бізнесу (стосовно ставок земельного податку для підприємств промисловості, транспорту та будівництва, граничного розміру пайової участі замовників у розвиток інфраструктури міста для будівель промислового значення, а також ставок єдиного податку для фізичних осіб- підприємців II групи). На сьогодні Чернігів є єдиним в Україні містом, де пайовий внесок у розвиток інфраструктури для будівництва об'єктів промисловості знижено з 10% до 0,01%. Кошти, що вивільнились, будуть спрямовані на розвиток підприємств.

У поточному році з метою надання підтримки бізнесу у період дії карантину для зменшення поширення коронавірусного захворювання COVID-19 за рішенням Чернігівської міської ради з 17 березня 2020 року до завершення карантину було звільнено від сплати за оренду майна комунальної власності територіальної громади м. Чернігова окремі категорії орендарів, в тому числі тих що використовують орендоване майно для роботи, яка заборонена постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» зі змінами; орендарів, які орендують майно, що розташоване у будівлях, приміщеннях, доступ до яких неможливий (обмежений) у зв'язку з введенням карантину; а також фізичних осіб, які перебувають на самоізоляції, за віковим обмеженням або за призначенням лікаря. Крім того, за рішенням міської ради на період з 01.04.2020 р. по 30.04.2020 р. було встановлено пільгові ставки єдиного податку (для першої групи платників єдиного податку – 0 відсотків розміру прожиткового мінімуму; для другої групи платників єдиного податку – 0 відсотків розміру мінімальної заробітної плати) у разі підтвердження платником податку вимушеного припинення діяльності.

З метою подальшого розвитку підприємництва в місті розроблена та діє Програма підтримки малого та середнього підприємництва у м. Чернігові на 2017-2020 роки, затверджена Чернігівською міською радою. Заходи Програми охоплюють питання щодо підвищення якості обслуговування суб'єктів підприємництва з боку структурних підрозділів міської ради шляхом впровадження е-врядування, упорядкування умов здійснення бізнесу та запровадження компенсаторних механізмів, залучення до самозайнятості соціально вразливих верств населення, сприяння місцевим товаровиробникам.

На сьогодні у місті продовжує розвиватися сфера надання адміністративних та соціальних послуг населенню через Центр надання адміністративних послуг, який має статус міжрегіонального. Міська влада проводить роботу по залученню як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій з метою поліпшення інфраструктури міста, в тому числі співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями.

Економічні ризики. Місто не відрізняється підвищеною уразливістю до економічних потрясінь через диверсифікацію економіки міста порівняно з іншими містами обласного значення, чутливість до зміни макроекономічних показників у країні знаходиться на низькому рівні. В місті відсутні специфічні ризики.

Політичні ризики. Рейтингове агентство вважає, що на сьогодні політичний клімат у місті є сприятливим для інвесторів.

Висновок

За результатами аналізу кредитний рейтинг м. Чернігова підвищено до рівня **uaA**, прогноз «стабільний». Рівень інвестиційної привабливості м. Чернігова визначено на рівні **uaINV4**.

Голова рейтингового комітету

М. Б. Проценко

Начальник відділу рейтингів небанківських установ

О. К. Самойлова

Додатки

Бюджетні показники м. Чернігова у форматі бюджетного балансу, тис. грн.

ПОКАЗНИК	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові надходження	578 593,5	889 964,9	1 222 987,5	1 457 656,0	1 749 323,5
Платежі, штрафи та інші операційні надходження	105 969,3	137 884,6	149 742,5	173 597,1	167 258,9
Отримані трансферти на здійснення поточних видатків	1 020 287,1	1 239 873,8	1 767 885,0	2 974 989,8	1 925 190,0
Операційні надходження всього	1 704 849,9	2 267 723,3	3 140 615,0	4 606 243,0	3 841 772,3
Поточні видатки на заробітну плату, використання товарів та послуг та інші поточні видатки	861 971,4	978 422,6	1 394 685,5	1 567 775,2	1 410 407,3
Поточні трансферти та соціальне забезпечення	665 770,4	905 117,0	1 289 276,4	2 559 850,0	1 722 327,8
Операційні видатки всього	1 527 741,8	1 883 539,5	2 683 961,9	4 127 625,1	3 132 735,0
Операційний баланс	177 108,1	384 183,8	456 653,1	478 617,8	709 037,3
Фінансовий дохід	11 151,9	63 900,2	72 686,0	26 192,0	7 781,5
Виплата доходу за зобов'язаннями, обслуговування боргу	86,9	62,7	35,3	74,4	244,6
Фінансовий баланс	11 065,0	63 837,6	72 650,7	26 117,6	7 536,9
Поточний баланс	188 173,1	448 021,3	529 303,8	504 735,4	716 574,2
Капітальні надходження	5 205,5	786,0	5 961,9	11 321,7	14 077,3
Субсидії та трансферти на здійснення капітальних видатків	0,0	0,0	18 561,6	23 420,0	20 008,6
Капітальні надходження всього	5 205,5	786,0	24 523,5	34 741,7	34 085,9
Придбання основного капіталу	72 671,3	172 157,8	455 223,6	566 878,8	654 802,1
Капітальні трансферти	45 897,8	123 531,9	203 966,3	138 203,5	98 691,6
Капітальні видатки всього	118 569,1	295 689,7	659 189,9	705 082,3	753 493,8
Капітальний баланс	-113 363,7	-294 903,7	-634 666,5	-670 340,6	-719 407,8
Баланс після капітальних видатків	74 809,5	153 117,7	-105 362,6	-165 605,2	-2 833,6
Надання пільгових кредитів громадянам на будівництво житла (з урахуванням повернення)	472,3	440,5	467,3	2 125,2	2 265,7
Профіцит/дефіцит	74 337,2	152 677,1	-105 830,0	-167 730,4	-5 099,3
Фінансування	-74 337,2	-152 677,1	105 830,0	167 730,4	5 099,3
БАЛАНС	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: Дані Чернігівської міської ради, розрахунки агентства «Кредит-Рейтинг»

Основні джерела фінансування бюджету м. Чернігова, тис. грн.

ПОКАЗНИК	2015	2016	2017	2018	2019
Профіцит/дефіцит	74 337,2	152 677,1	-105 830,0	-167 730,4	-5 099,3
Фінансування	-74 337,2	-152 677,1	105 830,0	167 730,4	5 099,3
Зміни залишків	-73 275,3	-151 783,0	107 135,7	160 492,9	8 269,8
залишок на початок року	120 113,7	193 389,0	345 172,0	238 036,2	77 543,3
залишок на кінець року	193 389,0	345 172,0	238 036,2	77 543,3	69 273,5
Фінансування за рахунок казначейського рахунку	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Залучення	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Погашення	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Зміни обсягів депозитів та цінних паперів, що використовуються для управління ліквідністю	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Повернення коштів з депозитів або пред'явлення цінних паперів	247 396,5	706 331,4	672 259,0	480 729,7	212 865,2
Розміщення коштів на депозитах або придбання цінних паперів	-247 396,5	-706 331,4	-672 259,0	-480 729,7	-212 865,2
Фінансування за борговими операціями	-644,0	-909,2	-921,0	8 957,9	-2 373,2
Запозичення	234,0	0,0	0,0	10 231,3	1 136,8
Погашення	-878,0	-909,2	-921,0	-1 273,4	-3 510,0
Інші розрахунки	-417,9	15,1	-384,7	-1 720,4	-797,3
кошти, що передаються до бюджету розвитку	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
БАЛАНС	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: Дані Чернігівської міської ради, розрахунки агентства «Кредит-Рейтинг»

Виконання доходної частини бюджету міста Чернігів, тис. грн.

Показники	2016 (виконано)	2017 (виконано)	2018 (виконано)	2019 (план)	2019 (виконано)	% виконання річного плану	Темп росту до відп. періоду, %
Податкові надходження	889 964,9	1 222 987,5	1 457 656,0	1 877 706,5	1 749 323,5	93,2	120,0
<i>питома вага податкових надходжень в обсязі доходної частини бюджету, %</i>	38,2	37,8	31,2	45,2	45,0	99,6	144,2
Податок на доходи фізичних осіб	471 871,5	702 592,0	874 814,2	1 232 133,0	1 065 021,0	86,4	121,7
Податок на прибуток підприємств	2 361,7	1 398,7	3 048,4	2 896,8	3 519,2	121,5	115,4
Рентна плата	0,3	0,3	16,2	0,4	122,6	30 640,0	757,3
Податки на власність	0,2	0,0	8,0	0,0	0,0	-	0,0
Акцизний податок	101 395,0	122 042,0	149 295,8	170 440,0	147 766,7	86,7	99,0
Податок на нерухоме майно (за виключенням податку та орендної плати за землю з юридичних та фізичних осіб)	10 928,7	14 772,2	16 918,1	22 360,0	20 135,7	90,1	119,0
Податок та орендна плата за землю з юридичних та фізичних осіб	169 343,2	204 037,8	186 246,3	195 510,0	226 452,8	115,8	121,6
Транспортний податок з юридичних та фізичних осіб	806,3	517,9	1 421,8	825,0	1 392,4	168,8	97,9
Єдиний податок	127 213,1	171 366,1	219 587,6	246 617,1	277 876,5	112,7	126,5
Місцеві податки й збори, крім єдиного податку та податків на нерухоме майно	472,6	701,8	857,8	935,2	1 545,1	165,2	180,1
Інші податки та збори	5 572,3	5 558,6	5 441,9	5 989,0	5 491,6	91,7	100,9
Неподаткові надходження	200 812,7	222 384,1	195 966,4	187 140,0	171 631,2	91,7	87,6
<i>питома вага неподаткових надходжень в обсязі доходної частини бюджету, %</i>	8,6	6,9	4,2	4,5	4,4	98,1	105,3
Власні надходження бюджетних установ та організації	75 849,7	77 654,0	70 207,1	62 426,0	60 907,7	97,6	86,8
Відсотки банків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами	63 890,8	72 677,1	26 182,3	30 000,0	7 771,9	25,9	29,7
Надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва	0,0	0,0	164,3	360,0	114,9	31,9	69,9
Плата за оренду майнових комплексів та іншого майна, що є у комунальній власності	32 694,1	41 900,7	43 459,7	41 280,0	48 966,1	118,6	112,7
Державне мито	2 416,0	672,8	761,6	610,0	781,2	128,1	102,6
Плата за надання адміністративних послуг	10 613,1	14 824,1	17 719,2	19 481,0	17 875,4	91,8	100,9
Інші неподаткові надходження	15 349,1	14 655,3	37 472,2	32 983,0	35 214,0	106,8	94,0
Доходи від операцій з капіталом	786,0	5 961,9	11 321,7	7 650,0	14 077,3	184,0	124,3
<i>питома вага операцій з капіталом в обсязі доходної частини бюджету, %</i>	0,0	0,2	0,2	0,2	0,4	196,7	149,4
Кошти від продажу основного капіталу	786,0	5 195,8	11 098,5	7 100,0	9 830,4	138,5	88,6
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	0,0	766,1	223,2	550,0	4 247,0	772,2	1 902,5
Цільові фонди	972,1	44,5	17,0	0,0	0,0	-	0,0
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ		0,0	3 805,7	3 935,3	3 409,1	86,6	89,6
Разом доходів	1 092 535,8	1 451 377,9	1 668 766,8	2 076 431,7	1 938 441,2	93,4	116,2
Трансферти з державного бюджету	1 187 376,4	1 725 945,7	604 078,2	622 606,0	622 606,0	100,0	103,1
Трансферти з місцевих бюджетів	52 497,4	60 500,8	2 394 331,6	1 453 181,5	1 322 592,5	91,0	55,2
Усього	2 332 409,6	3 237 824,5	4 667 176,6	4 152 219,2	3 883 639,7	93,5	83,2

Джерело: Чернігівська міська рада

Виконання видаткової частини та кредитування бюджету м. Чернігова, тис. грн.

Показник	2016 (виконано)	2017 (виконано)	2018 (виконано)	2019 (план)	2019 (виконано)	% виконання річного плану	Темп росту до відп. періоду, %
Державне управління	74 316,3	102 557,2	124 266,5	152 270,1	146 080,8	95,9	117,6
Освіта	515 351,5	745 407,8	917 906,2	1 021 920,5	994 245,3	97,3	108,3
Охорона здоров'я	360 829,2	464 915,0	480 380,7	447 881,8	418 437,4	93,4	87,1
Соціальний захист і соціальна допомога	776 870,2	1 197 985,7	1 209 876,4	773 226,2	706 837,6	91,4	58,4
Культура і мистецтво	44 905,2	64 566,4	29 702,8	31 400,5	29 524,6	94,0	99,4
Фізична культура і спорт	16 201,3	24 325,2	34 920,6	44 471,1	43 191,2	97,1	123,7
Житлово-комунальне господарство	94 460,6	169 643,5	186 861,1	248 021,6	217 665,4	87,8	116,5
Економічна діяльність, в.т.ч.	X	X	656 233,4	709 307,4	621 676,8	87,6	94,7
Землеустрій	404,3	0,0	1 499,0	1 219,2	100,0	8,2	6,7
Будівництво та регіональний розвиток	64 256,6	131 418,0	244 976,4	327 540,0	291 252,7	88,9	118,9
Транспорт	64 616,0	149 522,7	303 149,5	324 892,2	275 636,3	84,8	90,9
Інші програми та заходи, пов'язані з економічною діяльністю	87 034,8	178 612,7	106 608,4	47 915,0	47 477,2	99,1	44,5
Реалізація програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,0	0,0	0,0	7 741,0	7 210,6	93,1	-
Цільові фонди	19 737,8	21 556,0	X	X	X	-	-
Інша діяльність, в.т.ч.	X	X	22 785,7	41 362,0	29 632,6	71,6	130,0
Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру	738,6	602,4	521,6	553,5	528,2	95,4	101,3
Громадський порядок та безпека	0,0	0,0	9 777,9	13 098,8	12 211,5	93,2	124,9
Охорона навколишнього природного середовища	0,0	0,0	6 267,3	22 383,9	12 288,1	54,9	196,1
Засоби масової інформація	1 688,6	1 700,0	6 144,5	4 380,0	4 360,2	99,5	71,0
Обслуговування боргу	62,7	35,3	74,4	445,9	244,6	54,9	328,9
Резервний фонд	0,0	0,0	0,0	500	0	0,0	-
Видатки, не віднесені до основних груп, та інші видатки	7 106,6	16 097,0	X	X	X	-	-
Разом видатків	2 128 580,2	3 268 944,7	3 662 933,5	3 469 861,1	3 207 291,6	92,4	87,6
Трансферти іншим бюджетам	50 711,8	74 242,4	1 169 848,3	745 631,3	679 181,7	91,1	58,1
у т.ч. реверсна дотація	0,0	0,0	639,4	20 387,8	20 387,8	100,0	3 188,6
Усього видатків	2 179 291,9	3 343 187,1	4 832 781,8	4 215 492,4	3 886 473,3	92,2	80,4
Надання пільгового довгострокового кредиту громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	809,0	834,3	2 374,9	2 657,1	2 657,1	100,0	111,9
Повернення кредитів, наданих для кредитування громадян на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	-368,5	-367,0	-249,7	-174,2	-391,4	224,7	156,8
Разом	2 179 732,4	3 343 654,5	4 834 907,0	4 217 975,3	3 888 739,1	92,2	80,4

Джерело: Чернігівська міська рада